

Aluehallintovirasto
Regionförvaltningsverket

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISY KUNNASSA JA KOORDINAATTORIN TEHTÄVÄKUVAMALLI

Käytännön ohjeita lähisuhde- ja perheväkivallan
strategiseen suunnitteluun ja ehdotuksia väkivallan
ehkäisyn koordinaattorin toimenkuvamalliksi

TAMMIKUU 2013

SAATT

SAATTEEKSI

Tämä ohjeistus on syntynyt lähisuhde- ja perheväkivallan vastaisen työn koordinaattoreiden tarpeesta saada selkeyttä tehtäväänsä ja tehtävän hoitamiseen tarvittavista resursseista. Useat koordinaattorit on nimetty tehtävään ilman, että heille on selvitetty, mitä tehtävään kuuluu ja miten paljon tehtävään voi käyttää työaika. Esitetyt tehtävät kuvaavat sellaista laadullisesti hyvää tilannetta, johon kunnan virkamiesjohdon ja päätöksentekijöiden tulee sitoutua. Kunnassa tai kunnan toimialueella strategian laajuuden mukaisesti voidaan määritellä koordinaattorille kuuluvista tehtävistä.

Koska lähisuhde- ja perheväkivaltatyö ei ole yksinomaan koordinaattorin vastuulla, on ohjeessa kuvattu suunnitelmallisen työn edellytykset ja rakenne. Ohjeistuksen tarkoituksena on antaa kuva, miten jäsenyöneellä ja suunnitelmallisella työllä voidaan lähisuhde- ja perheväkivaltatyötä toteuttaa kunnassa.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö sisältyy sisäasiainministeriön vuonna 2012 hyväksymän kolmannen sisäisen turvallisuuden ohjelman rikosten ja väkivallan ehkäisyyn ja näin ollen tulee olla osana kuntien turvallisuusstrategiaa. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy perustuu lukuisiin kansainvälisiin tai Euroopan unionissa hyväksytyihin sopimuksiin, joihin Suomi on sitoutunut ja joiden pohjalta väkivallan ehkäisyä toteutetaan useilla ohjelmilla. Tällaisia ohjelmia ovat mm. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, Kansallinen lapsiin kohdistuvan

kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma, Turvallinen elämä ikääntyneille – toimintaohjelma ikääntyneiden turvallisuuden parantamiseksi, Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, Kaste II ohjelma jne. Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan sisältyy vahvasti viesti ennalta ehkäisevän työn kehittämisestä.

Lainsäädännössä korostetaan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää monialaista toimintaa, kansalaisten oikeutta koskemattomuuteen, yhdenvertaiseen kohteluun ja turvallisuuteen (perustuslaki). Sosiaalihuoltolain tehtävä on edistää ja ylläpitää yksilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta. Lapsia koskevassa lainsäädännössä, kuten lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa sekä lastensuojelulaissa, säädetään lapsen oikeudesta turvalliseen kasvuympäristöön sekä kielletään lapsen alistaminen, kurittaminen ruumiillisesti ja häntä loukkaava kohtelu. Lastensuojelulaissa säädetään toimenpiteistä, joilla lapsen kasvua, kehitystä ja suojelua tulee toteuttaa. Myös terveydenhuoltolaissa ja valtioneuvoston asetuksessa edellytetään, että neuvolatoiminnan sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon kehittämisessä otetaan huomioon lapsen ja nuoren kokemus väkivalta.

Suunnitelmallinen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö on erityisen ajankohtainen viimeaikaisen lapsi- ja perhesurmien nostaman julkisen keskustelun ja palvelujärjestelmälle esitettyjen haasteiden vuoksi.

LÄHISUHDE- JA
PERHEVÄKIVALLAN
EHKÄISYN
STRATEGINEN
SUUNNITTELU KUNNASSA

LÄHISUHDE- JA
PERHEVÄKIVALLAN
EHKÄISYN
STRATEGINEN
SUUNNITTELU KUNNASSA
TAI KUNNAN
YHTEISTOIMINTA-
ALUEELLA

SUUNNITTELU KUNNASSA
TAI KUNNAN
YHTEISTOIMINTA-
ALUEELLA

TÄRKEÄÄ TIETÄÄ LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLASTA

- **Väkivalta voi olla fyysistä, henkistä, hengellistä, seksuaalista, omaisuuteen kohdistuvaa tai taloudellista väkivaltaa tai sillä uhkaamista.**
- **Väkivallan kohteena voi olla puoliso, ex-puoliso, lapsi, vanhempi tai muu perheenjäsen.**
- **Väkivalta koskettaa myös väkivallan kohteena olevan läheistä, lasta, vanhempaa tai sisarusta.**
- **Lähisuhteessa tapahtuva väkivalta kohdistuu erityisesti naisiin ja lapsiin.**
- **Väkivallan tekijä voi olla puoliso, ex-puoliso, lapsi, sukulainen tai vanhempi.**
- **Väkivalta koskettaa kaikkia sosiaaliryhmiä.**
- **Väkivaltatyö on ennaltaehkäisyä, matalan kynnyksen palveluja, vertaisryhmätoimintaa sekä perus- ja erityispalveluja.**
- **Väkivallan ehkäisyssä ja palvelujen järjestämisessä tulee ottaa huomioon erikseen väkivallan uhrin, läheiset ja väkivallan tekijät.**

LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYN TOIMINTAOHJELMA TAI -SUUNNITELMA

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäiseminen kunnassa tai kunnan yhteistoiminta-alueella tarvitsee toimintaohjelman ja -suunnitelman siitä, miten kunnassa tulee kehittää yhteistoimintaa, väkivallan tunnistamista, puuttumista ja tarvittavia palveluja. Väkivallan ehkäisemisen ja palvelujen järjestämisvastuu kuuluu kunnalle ja siihen puuttuminen kuuluu kaikille hallinnonaloille. Järjestämisessä on huomioitava koko väestö ja erityisesti lapset, ikäihmiset, vammaiset sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt.

Toimintaohjelman tai -suunnitelman valmistelua ja toteuttamista varten asetetaan monialainen ja moniammatillinen yhteistyöryhmä, jossa ovat edustettuina mm. sosiaali-, terveys-, koulu- ja nuorisotoimi, poliisi, järjestöt sekä seurakunta. Yhteistyöryhmän asettaa kunnan- tai kaupunginhallitus, joka päätöksellään sitoutuu lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyöhön ja tehtävän edellyttämiin resursseihin. Yhteistyöryhmää nimettäessä voidaan ottaa huomioon, onko kunnassa jo toimivia työryhmiä (esim. turvallisuus- tai hyvinvointityöryhmä), joiden toimintaan tehtävä voidaan liittää. Tällöin työryhmän kokoonpanoa tulee kuitenkin täydentää eri toimialoja edustavilla väkivaltatyön asiantuntijoilla. Lähisuhde- ja perheväkivaltatyöryhmässä toimivilta asiantuntijoilta toivotaan asiaan liittyvää osaamista ja kiinnostusta.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma tai toimintasuunnitelma tulee liittää kunnan turvallisuus- ja hyvinvointiohjelmaan ja -kertomukseen tai se voi olla osana em. ohjelmaa. Väkivallan ehkäisyn tulee olla osa laajempaa ennakoivan ja ehkäisevän toiminnan kehittämistä (vrt. päihde- ja mielenterveys-työ, terveyden edistäminen jne.). Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma tai -suunnitelma laaditaan kerran valtuustokaudella ja sen edellyttämät kehittämistarpeet ja resurs-

sit sisältyvät kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmaan. Jokaisella toimipisteellä, jossa kohdataan väkivallan uhreja, läheisiä tai tekijöitä, on tarpeen olla toimintaohje, miten tunnistetaan, miten otetaan puheeksi, miten systemaattisesti kartoitetaan väkivallan kokemuksia, mihin toimiin ryhdytään ja milloin ja kenelle asiakas ohjataan. Ohjeista tulee ilmetä eri auttajatahojen yhteystiedot.

Toimintaohjelma tai -suunnitelma sisältää

- **Väkivallan yleisyys**

- valtakunnallisia tietoja väkivallan yleisyydestä
- paikallista tilasto- ym. kerättyä tietoa
 - mm. lastensuojelutilasto, sosiaalipäivystystiedot, poliisin kotihälytykset ja väkivaltarikostilastot, hyvinvointikertomus jne.

- **Tavoitteet, mihin lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemisessä pyritään**

- ennaltaehkäisy, varhainen puuttuminen, väkivallan uhrin, läheisen ja tekijän auttaminen
- palvelujen järjestäminen
 - kartoitetaan, mitä palveluja väkivaltaa kohtaavat, eri asiakasryhmät ja väkivallan osapuolet tarvitsevat
 - kartoitetaan olemassa olevat palvelut ja puuttuvat palvelut, mistä ja miten puuttuvat palvelut hankitaan
 - vertaistuki, matalan kynnyksen palvelut, kriisipalvelut (esim. turvakotipalvelut), sosiaalityö, päihde- ja mielenterveys- ja terapiapalvelut
 - laaditaan suunnitelma ja aikataulu palvelujen kehittämiseksi
- hallintokuntien ja eri toimijoiden vastuu
 - määritellään eri hallinnonalojen ja toimijoiden rooli ja tehtävät
 - esim. koulussa, päivähoitossa, nuorisotoimessa ja seurakunnissa toimivien tehtävänä on tunnistaminen, puheeksi ottaminen ja ohjaaminen palveluihin sekä oman tuen antaminen lapselle tai nuorelle
 - terveys- ja sosiaalitoimen tehtävänä on asiakkaiden auttaminen
- tarvittavien henkilöstö- ja toimintaresurssien turvaaminen

- **Väkivaltaa kohtaavien ammattilaisten väkivaltatyön osaamisen turvaaminen**

- o väkivallan ehkäisy on monialaista ja moniammatillista työtä, joka vaatii erityistä osaamista
 - lähtökohtana on, että lähisuhde- ja perheväkivaltaa kohtaavilla ammattilaisilla on vähintään perustiedot väkivallan erityispiirteistä ja työkäytännöistä, joilla tunnistetaan väkivalta, osataan ottaa asia puheeksi ja ohjata asiakas saamaan apua
 - väkivallan eri osapuolten auttaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa on erityistä osaamista vaativa tehtävä, joka edellyttää jatkuvaa työnohjausta ja täydennyskoulutusta
 - henkilökunnan osaamisen ylläpitämisessä on otettava huomioon henkilökunnan vaihtuvuuden edellyttämä jatkuva koulutuksen tarve

- **Väkivaltatyön toteutuksen seuranta ja arviointi**

- o huomioitava
 - mihin tarkoitukseen (hyvinvointikertomus, talousarvio) seurantaa ja arviointia suoritetaan
 - kenelle raportoidaan (omat hallintokunnat, kunnan- tai kaupunginhallitus)
 - mitä seurataan ja arvioidaan (väkivaltatapaukset ja epäilyt, asiakkaiden saamien palvelujen saatavuus ja riittävyys)
 - ketkä tietoja keräävät, miten ja kuinka usein raportoidaan

KOORDINAATTORIN ASEMA JA TEHTÄVÄT

Strategiatyön käytännön toteuttamista varten kunnassa tulee olla lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön koordinaattori, jonka tehtävät voidaan määrittellä jokaisessa kunnassa tarvittavassa laajuudessa. Koordinaattori voi toimia koko seutukunnan tai yhteistoiminta-alueen yhteisenä, mikäli lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemistä toteutetaan alueella yhteisesti.

Koordinaattorin nimeäminen

Koordinaattorin tehtävä edellyttää usein lisätehtäviä oman perustyön lisäksi. Siksi on tärkeää, että jokainen kunta määrittelee koordinaattorin tehtäväkuvan ja työajan, jotta tehtävän hoitaminen on mahdollista. Koordinaattori tulee **nimetä virallisesti**, esimerkiksi kunnanhallituksessa, jolloin päättäjät ja esimiehet antavat tehtävää hoitavalle oikeutuksen, valtuutuksen ja resurssit tehtävän hoitamiseen. Koordinaattorin nimeämisessä tulee ottaa huomioon henkilön oma kiinnostus väkivallan vastaiseen työhön.

Koordinaattori voi hoitaa tehtävänsä **oman virkatehtävänä ohella** ja omasta toimipaikastaan käsin. Optimaalisinta olisi kuitenkin, jos koordinaattori toimisi suoraan keskushallinnon alaisuudessa, jolloin hänellä olisi mahdollisuus vaikuttaa puolueettomasti eri hallinnonalojen toimijoihin. Mikäli kunnassa tai kunnan toimialueella toimii hyvinvointityön ja terveyden edistämisen tai ehkäisevän päihdetyön koordinaattori tai vastaava, näiden tulee toimia tasavertaisena tiiminä.

Koordinaattorin nimeämisestä tulee informoida työyhteisöä ja yhteistyökumppaneita ja mikäli henkilöllä on myös asiakastyön

ohjaukseen liittyviä tehtäviä, on hänen yhteystietonsa oltava kuntalaisten tiedossa. Informaation riittävyttä tulee seurata ja tehostaa ajoittain.

Koulutus

Koordinaattorilta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa, esim. sosiaali- tai terveystieteen tai kasvatustieteen tutkinto. Tehtävän ei kuitenkaan edellytetä kuuluvan millekään tietylle toimipisteelle tai ammattiryhmälle. Lähisuhte- ja perheväkivaltaa kohtaavat kunnissa eri tehtävissä toimivat työntekijät tai järjestöjen toimijat ja vapaaehtoiset. Lasten kanssa työskentelevä päivähoiton henkilökunta, kerhojen tai muiden vapaa-aikatoimien ohjaajat, opettajat sekä terveydenhoitajat voivat tunnistaa lapsesta fyysisiä väkivallan merkkejä tai käyttäytymisestä ja puheesta voi epäillä lapsen kokeneen väkivaltaa. Aikuisen käyttäytyminen, psykofyysiset oireet, väkivallan ulkoiset jäljet ym. ilmenevät monissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Koordinaattori voi siten edustaa mitä tahansa ammattiryhmää edellyttäen, että hänellä on asiantuntemusta väkivallan ilmiöstä. Tehtävän hoitamisen kannalta on kuitenkin eduksi, jos henkilö tuntee oman työnsä ja ammattialansa lisäksi muiden toimijoiden tehtäviä ja toimintatapoja. Koska väkivaltaa kokeneiden ja väkivaltaa tehneiden auttaminen ja palvelujen järjestäminen kuuluu ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollolle, ovat koordinaattorit useimmiten joko sosiaalitoimissa tai terveydenhuollossa toimivia.

Resurssit

Koordinaattoria nimettäessä tulee määritellä hänen tehtävänsä ja paljonko tehtävät edellyttävät työaikaa, mikä on otettava huomioon hänen varsinaisten työtehtäviensä määrässä. Esimerkiksi jos henkilö tekee asiakastyötä tai päivystystyötä, voi käytännössä

olla mahdotonta järjestää koordinaattorin tehtäville aikaa. Koordinaattori tarvitsee lisäksi toimintamäärärahaa, jolla järjestetään kokouksia, koulutuksia, hankitaan materiaalia jne. Tehtävän hoitamiseksi hänellä tulee olla oikeus osallistua täydennyskoulutukseen sekä koordinaattoreiden verkostotapaamisiin.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelmaa ja toimintasuunnitelmaa laadittaessa tehtävä vaatii koordinaattorin työaikaa enemmän, mutta toimeenpanoa toteutettaessa koordinaattorin roolina voi olla lähinnä tiedon välittäjä, seurannan toteuttaja ja raportoinnin kokoaja.

Koordinaattorin toimenkuvamalli:

KOORDINAATIO- JA YHTEISTYÖTEHTÄVÄT

Koordinaattori toimii kunnassa yhteistyössä monialaisen ja moniammatillisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön yhteistyöryhmän kanssa ja välittää työryhmän esityksiä yhteistyö- ja kehittämistarpeista eri hallinnonaloille ja toimijoille sekä kunnan päätöksentekoon.

Tehtäviä ovat mm.

- yhteistyöryhmän koollekutsuminen, mahdollisesti sihteerinä tai puheenjohtajana toimiminen
- yhdessä yhteistyöryhmän kanssa lähisuhde- ja perheväkivallan vastaisen suunnitelman tai ohjelman laatiminen, sen toimeenpanon ohjaaminen, seurannasta, arvioinnista ja raportoinnista sopiminen
- eri toimijoilta, hallintokunnilta tai alueelliselta ja kansalliselta taholta raportoitavan tiedon välittäminen yhteistyöryhmälle
- eri ammattilaisten, vapaaehtoisten ja järjestöjen edustajien yhteistyön tukeminen
- yhteydenpito alueellisten ja kansallisten toimijoiden kanssa (alueellisen yhteistyöverkoston jäsen)

KONSULTAATIOTEHTÄVÄT

Koordinaattorilla on peruskoulutuksella ja kokemuksella hankittua ja lisäkoulutuksella täydennettyä asiantuntemusta paikallisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön ohjaus- ja asiantuntija-tehtäviin.

Tehtäviä ovat mm.

- eri toimijoiden, ammattilaisten, vapaaehtoisten jne. toiminnan ohjaaminen ja neuvonta
- koordinaattorin asiantuntijuuden mukaan konsultointi väkivaltailmiön tunnistamisessa, väkivaltaan puuttumisessa ja auttamisessa
- opastaminen toimintatavoissa ja -menetelmissä

KOULUTUSTEHTÄVÄT

Koordinaattori seuraa ja arvioi eri ammattiryhmien ja toimijoiden koulutustarpeita sekä valmistelee paikallisia eri ammattiryhmille ja toimijoille tarvittavia koulutuksia. Koordinaattorin väkivaltatyön asiantuntijuudesta riippuen hän voi toimia kunnassa itse kouluttajana tai konsultoida alueen avainkouluttajia tai muita ammattilaisia.

Tehtäviä ovat mm.

- koulutustarpeiden ja -toiveiden selvittäminen, koulutusmahdollisuuksista tiedottaminen, oman koulutuksen suunnittelu ja toteutus

TIEDOTTAMINEN

Koordinaattori toimii monitasoisen tiedon välittäjänä: kokoaa valtakunnallista, alueellista ja paikallista tietoa yhteistyöryhmälle, kunnan eri toimijoille, päättäjille sekä kuntalaisille.

Tehtäviä ovat mm.

- kansainvälisen ja valtakunnallisen lähisuhde- ja perheväkivaltaa koskevan tutkimustiedon, kehittämisideoiden jne. välittäminen kunnan yhteistyöryhmälle, kunnan eri toimijoille ja päättäjille
- väkivaltatyöhön soveltuvista työmenetelmistä ja toimintamalleista tiedottaminen toimijoille
- tiedon jakaminen yhteistyöryhmän suunnitelmista ja päätöksistä kunnan muille toimijoille ja päätöksentekoon
- tiedon välittäminen kunnan eri toimijoiden tehtävistä sekä toimenpiteistä ja tuloksista raportointi
- koulutuksista tiedottaminen

PALVELUJEN SAATAVUUDEN SEURANTA JA ARVIOINTI

Koordinaattori seuraa yhdessä yhteistyöryhmän kanssa kunnan palvelujärjestelmän toimivuutta ja raportoi palvelujen, toimintatapojen ja osaamisen tilasta päätöksentekoon.

Tehtäviä ovat mm.

- väkivalta- ym. tilastojen seuranta ja arviointi palvelutarpeen kannalta
- palvelujen saatavuutta ja riittävyttä koskevan tiedon ja asiakaspalautteiden seuranta ja arviointi

LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISEMISEN STRATEGINEN SUUNNITTELU PÄHKINÄNKUORESSA

- **Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö tarvitsee toimintasuunnitelman siitä, miten kunnassa tulee kehittää yhteistoimintaa, väkivallan tunnistamista, ongelmaan puuttumista ja tarvittavia palveluja.**
- **Väkivallan ehkäisy on monialaista ja moniammatillista työtä, joka vaatii erityistä osaamista.**
- **Väkivallan ehkäisyssä ja palvelujen järjestämisessä on otettava huomioon koko väestö ja erityisesti lapset, ikäihmiset, vammaiset sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt.**
- **Väkivallan ehkäiseminen ja siihen puuttuminen kuuluu kaikille hallinnonaloille ja palvelujen järjestämisvastuu kuuluu kunnalle.**
- **Kuntien turvallisuus- ja hyvinvointiohjelmiin ja -suunnitelmiin tulee liittää lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma tai -suunnitelma.**

-
- **Toimintaohjelmaan ja -suunnitelmiin kirjataan selkeästi eri toimijoiden rooli ja tehtävä väkivallan ehkäisyssä palveluketjun toimivuuden takaamiseksi.**
 - **Toimintaohjelman ja -suunnitelman valmistelusta, toimeenpanosta, arvioinnista, seurannasta, raportoinnista ja tiedottamisesta vastaa monialainen ja moniammatillinen yhteistyöryhmä, jossa voivat olla edustettuina mm. sosiaali-, terveys-, koulu- ja nuorisotoimi, poliisi, järjestöt ja seurakunnat. Yhteistyöryhmän jäsenillä tulee olla ryhmässä edustamansa tahon valtuutus.**
 - **Yhteistyöryhmän nimeää kunnan- tai kaupungin hallitus, joka nimeämisellään sitoutuu kunnassa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn ja tehtävän edellyttämiin resursseihin.**
 - **Kunnan eri toimialoilla tulee olla toimintamalleja väkivallan tunnistamiseen, systemaattiseen kartoitukseen, puheeksi ottamiseen, eri toimijoiden välisesen yhteistyöhön jne.**
-

